

LINDA JAIVIN

**NAJSTRUČNEJŠIA
HISTÓRIA**

ČÍNY

*Od starovekých dynastií
po dnešnú superveľmoc*

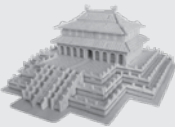

ULTIMO PRESS

OBSAH

<i>Úvod</i>	XI
1 Pôvod: Zrod civilizácie z vajička	1
2 Čou: Od ideálnej vlády k bojujúcim štátom	9
3 Čchin: Zjednotenie, tyrania a „všetko pod nebom“	19
4 Chan: Intrigy, inovácie a krátke medzivládie	27
5 Veľká nejednota: Tri ríše, dve bojovníčky, sedem mudrcov a prášok z piatich minerálov	38
6 Tchang: Od zlatého veku k večnému smútku	50
7 Sung: Protosocialisti, neokonfuciáni a život v meste	64
8 Mongolská dynastia Jüan: Od „slávneho masakra“ k nádhernému mestu	78
9 Ming: Nádhera a skaza	86
10 Mandžuská dynastia Čching: Náročná cesta k modernosti	102
11 Republika: Veľké nádeje a zlomyseľné zrady	126

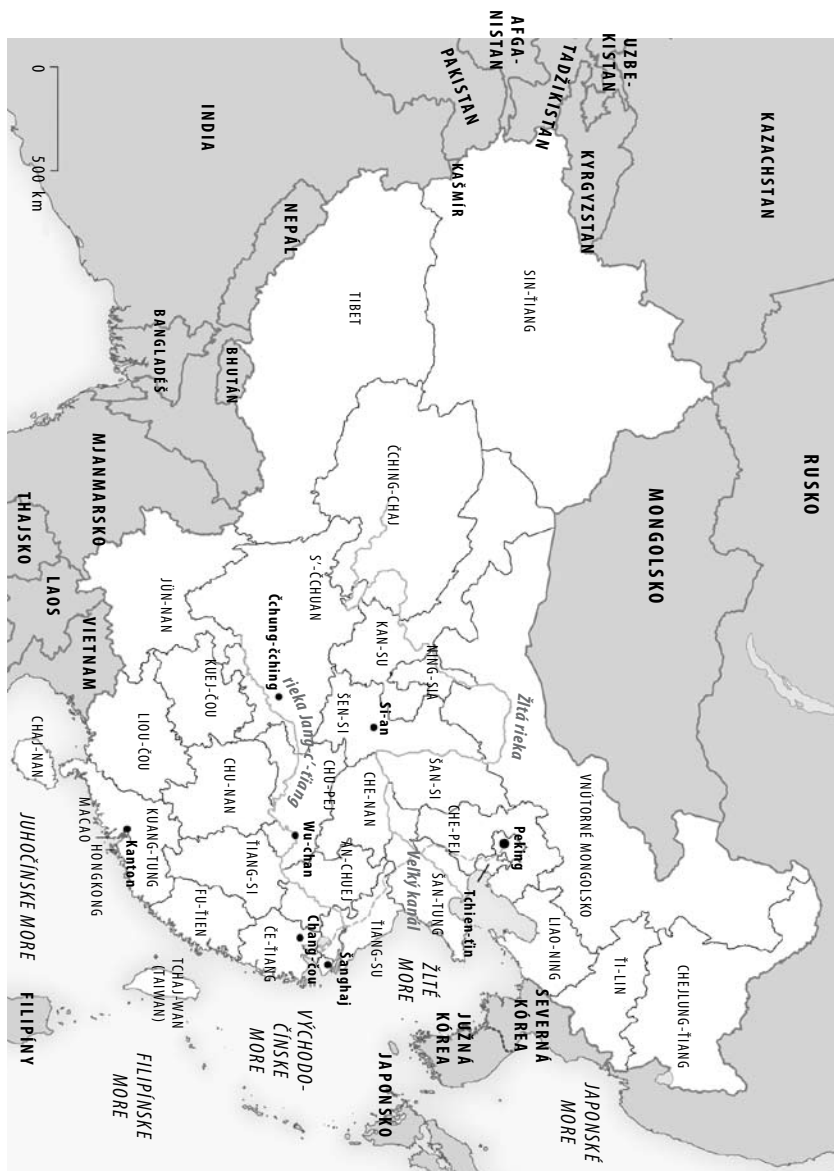
12	<i>Japonská invázia a občianska vojna:</i> Rozpad republiky	138
13	<i>Maoistické obdobie:</i> Nepretržitá revolúcia	153
14	<i>Obdobie reforiem:</i> Prosperita a jej problémy	176
15	<i>Nová éra Si Ťin-pchinga:</i> Vzostup vlčích bojovníkov	198
	<i>PodĎakovanie</i>	215
	<i>Poznámky</i>	219
	<i>Zoznam fotografických a ilustračných materiálov</i>	233

OBDOBIE PALEOLITU (pred 2,5 mil. rokov)		
OBDOBIE NEOLITU (10 000 – 2070 rokov pred n. l.)		Žltý cisár a Ohnivý cisár (cca 2852 až 2070 pred n. l.)
OBDOBIE STAROVEKU (2070 – 221 pred n. l.)		Dynastia Sia (2070 – 1600 pred n. l.) Dynastia Šang (1600 – 1050 pred n. l.) Dynastia Čou, západná a východná, vrátane obdobia bojujúcich štátov (1050 – 221 pred n. l.)
CISÁRSKE OBDOBIE (221 pred n. l. – 1911 n. l.)		Dynastia Čchin(221 – 206 pred n. l.) Západná dynastia Chan (202 pred n. l. – 8 n. l.), Východná dynastia Chan (25 – 220 n. l.) Tri kráľovstvá a všeobecný rozkol (cca 208 – 265) Dynastia Jin (266 – 420) Šestnásť kráľovstiev (304 – 439) Severná a Južná dynastia (439 – 581) Dynastia Suej (518 – 618) Dynastia Tchang (618 – 907) Päť dynastií a desať kráľovstiev (907 – 979) Dynastia Liao/riša Kitanov (907 – 1125) Severný Song (960 – 1127), Dynastia Jurchen Jin (1115 – 1234), Južný Song (1127 – 1279) Mongolská dynastia Jüan (1271 – 1368) Dynastia Ming (1368 – 1644) Mandžuská dynastia Čching (1644 – 1911)
MODERNÉ OBDOBIE (1912 – súčasnosť)		Čínska republika (na pevnine, 1912 – 1949; Taiwan, 1949 –) Čínska ľudová republika (1949 – súčasnosť)

Medzery a prekryvanie dátumov predstavujú obdobia chaosu, povstanií a rozdelenia. Dátumy pred dynastiou Chan sú približné.

Človek pekínsky		Prví domorodí Austrálčania (pred 50 000 rokmi)
Civilizácia Žltej rieky		Stonehenge (cca 3000 pred n. l.) Veľká pyramída v Gíze (cca 2680 pred n. l.)
Kosti z veštiarne		Vyhynutie mamutov (cca 1650 pred n. l.)
I-ťing Umenie vojny Konfucius, Meng-c', Lao-c', Hanfeizi		Budha, Platón, Aristoteles, Sokrates
Zjednotenie		
Vynález papiera, kompasu a drevotlače, hodvábné cesty, povstanie Wang Mang (8 – 25 n. l.)		Rosettská doska (196 pred n. l.) Rímska ríša (27 pred n. l. – 476 n. l.)
Bitka pri Červených útesoch/Bitka pri Chibi (208)		
Zhromaždenie v Orchideovom pavilóne (353)		Klasická mayská civilizácia
Veľký kanál		Stredovek Mohamed (571 – 632)
Šírenie budhizmu Zlatý vek poézie Povstanie An Lu-šana (755 – 763)		Vikinská civilizácia Ghanská ríša
Zväzovanie chodidiel		Dynastia Korjo (Kórea) Bitka pri Hastingsse (1066)
Neokonfucianizmus, urbanizácia		Islamský zlatý vek, križiacke výpravy
Kublajchán, Marco Polo		Európska renesancia
Zakázané mesto Zlatý vek novely Čeng Cheho námorný prieskum		Ríša Inkov Vek objavov
Dobytie Sin-ťiangu a Tibetu, ópiové vojny		Osvietenstvo, vek imperializmu a kolonializmu
Stodňová reforma, republikánska revolúcia		Priemyselná revolúcia
Éra vojenských vodcov, japonská invázia a odpor, občianska vojna		Prvá svetová vojna, založenie Sovietskeho zväzu, druhá svetová vojna
Veľký skok vpred, kultúrna revolúcia, Maova smrť, Teng Siao-pchingova reformná éra, Si Ťin-pchingova „nová éra“		Kórejská vojna, studená vojna, rozpad Sovietskeho zväzu, 11. september, pandémia covidu-19

NAJSTRUČNEJŠIA HISTÓRIA ČÍNY

ÚVOD

Neexistuje žiadna čínska kliatba, ktorá by znela „nech žiješ v zaujímavých časoch“. V každom prípade by bola zbytočná. Čínska história sa vyznačuje fascinujúcimi osobnosťami, filozofickými spormi a politickými intrigami, vojenskými konfliktmi a sociálnymi prevratmi, umeleckými vynálezmi a technologickými inováciami. Sú pre ňu typické rôzne zvraty, otočky, skoky a obraty. Čínske historické záznamy sú dlhé a podrobné, siahajú najmenej 3 500 rokov do minulosti. Ich témy a poučenia, ako aj spomienky na rany a víťazstvá pulzujú pod povrchom súčasného čínskeho života, jazyka, kultúry a politiky. Vzhľadom na čoraz dôležitejšiu úlohu, ktorú Čínska ľudová republika (ČĽR) zohráva vo svetových záležitostiach, je znalosť týchto dejín nevyhnutná, pretože sú kľúčom k pochopeniu dnešnej Číny.

Vezmime si napríklad naliehanie Komunistickej strany Číny (KSČ), že Hongkong a Taiwan spolu s Tibetom, Sin-ťiangom a ostrovmi v Juhočínskom mori sú súčasťou Číny. Intenzita, s akou KSČ presadzuje „zjednotenie“, má korene v ponížení a čiastočnej kolonizácii Číny imperialistickými mocnosťami v 19. storočí a v občianskej vojne v 20. storočí. Hovorí tiež o násilných obdobiach rozdelenia, ktoré sa odohrali už pred dvetisíc rokmi, ale na psychike národa zanechali svoju pečať. To, že prvé veľké zjednotenie v roku 221 pred n. l., ktoré zahŕňalo aj významnú štandardizáciu váh, mier a písaného jazyka, bolo spojené s veľkou dávkou tyranie, je tiež súčasťou zložitého dedičstva tejto histórie.

Nič v Číne nie je malé. ČLR sa môže pochváliť najväčším počtom obyvateľov na svete (1,4 miliardy ľudí) – takmer každý piaty človek na Zemi je Číňan, nepočítajúc ďalších 45 miliónov ľudí na celom svete, ktorí sa za Číňanov považujú. S rozlohou 9,3 milióna kilometrov štvorcových zaberá po Rusku a Kanade tretiu najväčšiu rozlohu spomedzi všetkých krajín a hraničí so štrnástimi štátmi. ČLR je najväčšou obchodnou krajinou na svete a druhou najväčšou ekonomikou, výrobnou veľmocou a asertívnou vojenskou silou, ktorej armáda je väčšia ako akékoľvek iné národné ozbrojené sily. Jej úloha v globálnych inštitúciách a medzinárodných záležitostiach neustále rastie.

Iniciatíva ČLR „Jedno pásmo, jedna cesta“ v hodnote bilióna dolárov – s projektmi v takých rôznych krajinách, ako sú Afganistan, Ekvádor, Bahrajn, Bulharsko, Etiópia či Vietnam – je najambicióznejším globálnym projektom budovania infraštruktúry v dejinách. Domáce projekty sú často nemenej monumentálne, či už ide o výstavbu gigantických priehrad, zavedenie všadeprítomných kamerových systémov alebo vytvorenie najdlhšieho pevného spojenia na otvorenom mori na svete, 55 kilometrov dlhého mosta Hongkong – Ču-chaj – Makao. ČLR je tiež lídrom v oblasti umelej inteligencie, zelených technológií a infraštruktúry komunikačných sietí a do roku 2050 sa chce stať svetovým lídrom v oblasti vedy a techniky.

Vznik ľudovej republiky vyvolal v zahraničí celý rad reakcií vrátane obáv z operácií politického vplyvu a porušovania ľudských práv. Trvanie Pekingu na tom, že definuje ľudské práva inak ako Západ, jeho kritikov veľmi neupokojuje. Hoci KSČ tvrdí, že hovorí v mene všetkých čínskych občanov (teda 1,4 miliardy občanov), história jasne ukazuje, že ľudia pochádzajúci z tejto veľkej krajiny vždy zastávali rôzne intelektuálne, filozofické, politické a kultúrne postoje.

Čína je rozmanitá v mnohých ohľadoch. Ak sa viac ako 90 % obyvateľstva hlási k etnickej skupine Chanov, zvyšok patrí k päťdesiatim piatim ďalším etnickým skupinám vrátane Ujgurov, Mongolov a Tibeťanov. Mnohí z nich hovoria odlišnými jazykmi a napriek tlaku na asimiláciu si zachovávajú vlastné náboženské

a kultúrne zvyky. Aj Chanovia sa môžu stotožňovať s rôznymi regionálnymi kultúrami a subkultúrami a hovoriť samostatnými (či dokonca vzájomne nezrozumiteľnými) dialektmi vrátane šanghajčiny a kantončiny – kantončinou hovorí viac rodených hovoriacich (viac ako šesťdesiatdva miliónov) ako taliančinou. Štandardná čínština, niekedy nazývaná mandarínčina, je konštruovaný jazyk. Samotné Ministerstvo školstva ČLR v roku 2013 priznalo, že ním plynule hovorí menej ako 10 % obyvateľstva a 30 % takmer vôbec, hoci sa to usiluje zmeniť.¹

Severania uprednostňujú pšenicu a južania ryžu, ale nie vždy. Niektorí Číňania sa nikdy nedotknú čili, zatiaľ čo iní si bez čili varenie nevedia predstaviť. Pekinčania sa sťažujú, že Šanghajčania kupčia a sú malicherní; Šanghajčania im to vracajú, vraj Pekinčania majú veľké srdce, ale sú chrapúnski. Všetky stereotypy miznú zoči-voči čínskej rozmanitosti. Medzi občanmi ČLR sú malí poľnohospodári, ale aj miliardári vlastníci tryskáče, budhistickí mnísi aj majitelia nočných klubov, vášnivé feministky aj neochvejní patriarchovia, avantgardní umelci aj leteckí inžinieri, pastieri jakov aj filmoví animátori, prodemokratickí aktivisti aj lojálni komunisti. Môžu žiť vo vysokých obytných blokoch, v domoch na nádvorí postavených podľa projektu starého 2 000 rokov, vo vilách v európskom štýle, v dlhých domoch, v domoch na koloch, v jurtách či dokonca v upravených jaskyniach. Môžu byť fanúšikmi pekinskej opery, západnej opery, punku, hrdelného spevu, kanto-popu, šachu, videohier, kórejských telenoviel, kaligrafie, fotografie, spoločenských tancov, tancov s vejárom, všetkého alebo ničoho z uvedených oblastí.

Silne urbanizovaná krajina dvadsiatich troch čínskych provincií a piatich „autonómnych oblastí“ (Kuang-si, Vnútorne Mongolsko, Tibet, Ning-sia a Sin-ťiang) je rovnako rozmanitá ako jej obyvatelia, siaha od zamrznutých stepí po tropické ostrovy, džungle, púšte, úrodnú poľnohospodársku pôdu, vysoké hory a nízke záplavové oblasti. ČLR sa môže pochváliť niekoľkými najľudnatejšími mestami na svete. Medzi jej štyri samosprávne celky na úrovni provincie patrí Čchung-čching, kde žije viac ako tridsať miliónov ľudí, a Šanghaj

ČOU

Od ideálnej vlády k bojujúcim štátom

Po smrti prvého kráľa dynastie Čou, kráľa Wu, prešiel trón na jeho mladého syna, pričom regentom bol jeho brat vojvoda Čou. Vláda vojvodu Čou bola údajne obdobím takého mieru a stability, že počas viac ako štyridsiatich rokov nebol spáchaný ani jeden zločin. Dedičná šľachta vlastniaca pôdu vyjadrovala svoju podriadenosť vládcovi dynastie Čou prostredníctvom výmeny darov a rituálnych obradov. Bol to prvý zlatý vek Číny, ktorý trval približne do roku 770 pred n. l., keď na územie zo severozápadu vtrhli kočovné kmene a prinútili vládcov dynastie Čou utiecť na východ – po tomto vpáde sila a sláva dynastie rýchlo upadala.

Prvé obdobie rozmachu dynastie Čou sa stalo známym ako „západné Čou“. Druhé, „východné Čou“, ktoré sa delí na obdobie jari a jesene (771 – 476 pred n. l.) a obdobie bojujúcich štátov (475 – 221 pred n. l.), bolo násilným a nestálym obdobím. Kedysi lojálne vazalské štáty sa dostávali do čoraz násilnejších konfliktov s vládcami dynastie Čou aj medzi sebou navzájom. Veľké štáty pohlcovali menšie, až ich zostalo len sedem. Tie medzi sebou zúrivo bojovali o nadvládu.

Na svojom vrchole sa ovládaná oblasť dynastie Čou rozprestierala južne od rieky Jang-c'-ťiang až po severné stepi.

V tomto období vznikla, možno neprekvapivo, jedna z najslávnejších kníh o vojenskej stratégii na svete, *Umenie vojny* od Sun-c'a. Jej tridsaťšesť strategém* je zameraných predovšetkým na *vyhýbanie sa boju*:

Najvyššou realizáciou vojny je útok na plány nepriateľa, potom je to útok na jeho spojencov, potom na jeho armádu a napokon je to útok na jeho opevnené mestá. Teda ten, kto vyniká v používaní vojenskej teórie, si podmaňuje cudzie vojská bez toho, aby sa zapojil do boja, dobýva cudzie opevnené mestá bez toho, aby na ne zaútočil, a ničí cudzie štáty bez dlhého boja.¹

Bolo to aj mimoriadne plodné obdobie pre filozofiu, a to nielen v Číne. V krajinách na západe získal mladý Siddhártha Gautama (cca 450 pred n. l.) duchovné poznatky, ktoré mu priniesli titul Budha, čiže Osvietený. V Malej Ázii Grék Táles z Milétu

* Strategéma je synonymum pre trik, úskok, vojnovú leš a klamlivé zdanie. (pozn. prekl.)

ČCHIN

Zjednotenie, tyrania a „všetko pod nebom“

V roku 221 pred n. l. sa Jing Čeng vyhlásil za prvého cisára dynastie Čchin, Š'-chuang-ti, čím si privlastnil titul, ktorý bol predtým vyhradený mýtickým panovníkom a polobožstvám, ako bol napríklad Žltý cisár. Nikdy predtým nebolo také veľké územie – 3,4 milióna štvorcových kilometrov – zjednotené pod jedným vládcom. Hoci Čchin sotva prežil smrť svojho zakladateľa, sinológ Geremie Barmé poznamenáva, že jeho „cisárske ambície a tvrdá vláda sa odvtedy odrážajú v čínskej politike“¹

Po tom, čo si Čchin Š'-chuang-ti silou podmanil všetko pod nebom, tchien-sia (*tiānxià*) 天下, potreboval to zabezpečiť proti nepriateľským vpádom. Takmer miliónu vojakov a bežných ľudí – približne každému piatemu poddanému – prikázal pracovať na sieti ciest a hraničných opevnení, signálnych a strážnych veží pozdĺž severnej hranice svojej ríše. Veľký čínsky múr mal predovšetkým zabrániť vstupu voľnej konfederácie bojovných kočovných kmeňov, ktoré Číňania nazývali *Siung-nu* (*Xiōngnú*) 匈奴, sú známi aj ako Huni.

Čchin posilnil a spojil existujúce hraničné opevnenia s novými a vytvoril prvý úsek Veľkého čínskeho múru, ktorý mal zabezpečiť severnú hranicu.

MOC JEDNÉHO

Predtým, podobne ako za dynastie Čou, bolo zvykom, že štáty rozdeľovali pôdu na léna a udeľovali ich členom kráľovskej rodiny a ich podporovateľom. Čchin Š'-chuang, ktorý sa obával podvratnej moci silnej pozemkovej šľachty, namiesto toho rozdelil svoju ríšu na tridsaťšesť (neskôr štyridsaťosem) správnych oblastí. Na ich čele stála spoločná civilná a vojenská byrokracia, ktorá podliehala priamo jemu – Čchin bol teda prvým zjednoteným a centralizovaným čínskym štátom. Jeho hlavným mestom bol Čchang-an (neďaleko dnešného Si'anu na severovýchode). Zaviedol jednotnú menu, okrúhle medené mince so štvorcovým otvorom uprostred – vzor používaný až do roku 1911. Zjednotil aj meranie dĺžky a objemu a dokonca štandardizoval šírku náprav vozov – bolo to náležité riešenie nebezpečenstva a nepohodlia, ktoré predstavovali nespevnené cesty brázdnené rôznymi nápravami, takže vznikali rôzne rozmiestnené koľaje.

Jedným z jeho najväčších odkazov bola štandardizácia písma. Dokonca aj najbežnejšie čínske znaky sa písali na rôznych miestach

TCHANG

Od zlatého veku k večnému smútku

V období pred nástupom dynastie Tchang mali ženy tendenciu zahaľovať si tvár na verejnosti. Krátko po založení novej dynastie začali experimentovať s pokrývkami hlavy a účesmi, ktoré odhaľovali ich črty. Ozdoby do vlasov boli čoraz zložitejšie. Aj mejkap sa stal prepracovanejším, ba až výstredným v privilegovaných kruhoch dvora, od ktorého si zámožné ženy brali príklad. Istý čas si ženy dokonca pokrývali tvár ozdobnými nálepkami vyrobenými zo zlatej fólie, sludy, farebného papiera alebo textilu. Ako napísal básnik Wang Ťien, používali toľko mejkapu, že keď si ho večer zmývali, „voda v zlatom umývadle sa premenila na červené bahno“.¹ Niečo sa veru žiada povedať o dobe, v ktorej môžu básnici – muži – otvorene kritizovať neporiadok, čo robia ženy v zlatých umývadlách.

Do roku 660 dynastia Tchang spacificovala svoju severnú hranicu a zabezpečila si prístup k Hodvábnej ceste, po ktorej rozšírila svoj vplyv do celej strednej Ázie. Na východe mala pod kontrolou väčšinu kórejského polostrova a umiestnila tam generálneho guvernéra v meste, ktoré je dnes známe ako Hanoj. Na západe zostával silnou vojenskou hrozbou Tibet, ktorý mal v období šesnásťich kráľovstiev pod kontrolou veľké časti juhozápadu. Dynastia

Tchang použila „princeznovskú diplomaciu“ a poslala princeznú Wen-čcheng ako nevestu tibetskému kráľovi bojovníkovi Songcän Gampo. Wen-čcheng a ďalšia z kráľových manželiek, Nepálčanka Bhrkutí Déví, priniesli do Tibetu budhizmus, ktorý sa spojil s aspektmi pôvodného tibetského animistického náboženstva bön a stal sa tibetským budhizmom. Neskoršie tvrdenia, že Wen-čcheng priniesla do Tibetu aj čínsku civilizáciu (okrem iného vo forme papiera), sú základom oficiálnych tvrdení, že Tibet bol „vždy“ súčasťou Číny.

Ženy so zmyslom pre módu v období dynastie Tchang nosili zložito upravené vlasy, obočie si tvarovali do rôznych štýlov s názvami ako „mandarínske kačice“, „päť hôr“ a „horizontálny dym“ a na pery si maľovali kvetinové či iné vzory.

Tchangský dvor so sídlom v historickom hlavnom meste Čchang-an musel okrem vyriešenia svojich hraníc riešiť aj problémy, ktoré pre jeho centrálnu moc predstavovali miestni mocnári. Na rozdiel od dedičnej aristokracie v Európe čínska pozemková šľachta vďačila za svoj vplyv premenlivej kombinácii rodu, bohatstva (vrátane vlastníctva pôdy), vzdelania a úradného postavenia. Bola to stabilná identita, pretože zdedené bohatstvo uľahčovalo získanie vzdelania, čo zasa uľahčovalo získanie úradného postavenia, a tým aj hromadenie majetku. V chaotických rokoch pred nástupom

MING

Nádhera a skaza

Cisár Chung-wu (obdobie vlády 1368 – 1399), ako sa tituloval Ču Jüan-čang, nedôveroval učencom-byrokratom o nič viac ako Kublajchán, ale v jeho prípade to bolo preto, že boli vzdelanejší ako on, zvyčajne pochádzali z vyššej spoločenskej vrstvy a mali vlastnú hlavu. Na svojom dvore nevítal čeng-jou, „priateľov s argumentmi“. Dodržiaval konfuciánske rituály a zároveň zakazoval vydávanie nepohodlných konfuciánskych textov, napríklad tých, ktoré napísal Meng-c' (schvaľovali zabíjanie tyranov). Keďže bol paranoidný voči spochybňovaniu svojej autority a citlivý na urážky, dal popraviť desiatitisíce učencov-byrokratov a generálov vrátane bývalých spojencov na základe obvinení od korupcie až po zradu.

Chung-wuovo nepriateľstvo voči učencom-byrokratom ho približne po dvanástich rokoch vlády podnietilo k zrušeniu funkcie predsedu vlády, čím sústredil občiansku aj vojenskú moc do vlastných rúk. Hoci vláda dynastie Ming trvala takmer 300 rokov, Chung-wuovo rozhodnutie postaviť cisára do centra rozhodovania nakoniec odsúdilo dynastiu na nekompetentnú vládu a systémovú korupciu.

Po tom, čo Chung-wu vyhnal Mongolov až na Sibír, bola jeho ríša veľká ako kontinentálna Európa. Hlavné mesto založil v južnom

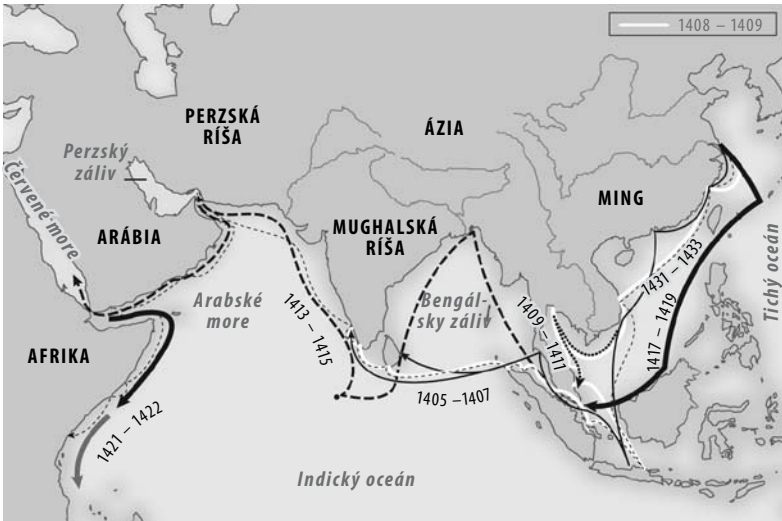
Nan-ťingu. Inšpiroval sa tchangským rozdelením krajiny na administratívne jednotky a krajinu rozdelil na pätnásť provincií. Hranice väčšiny dnešných provincií pochádzajú z obdobia Ming.

Chung-wu zhromaždil poddaných robotníkov, aby obnovili cesty, kanály a hrázde a opravili alebo vybudovali takmer 41 000 vodných nádrží. Jeho matka zomrela od hladu; zabrániť hladomoru bolo preňho ako cisára prvoradou úlohou. Tých, ktorí sa presťahovali do vyludnených oblastí, odmenil ornou pôdou a nariadil im vysadiť ovocné stromy vrátane moruše (na kŕmenie priadky morušovej). Za jeho vlády vysadili miliardu stromov, z toho päťdesiat miliónov v okolí Nan-ťingu.¹ Niektoré boli určené na stavbu lodí, pretože dynastia Ming mala veľké ambície v oblasti námorníctva. Dynastia, ktorá v roku 1393 vládla len niečo vyše sedemdesiatim miliónom obyvateľov, sa začala tešiť mieru a prosperite.

Chung-wuov zákoník nariadoval prísne tresty napríklad pre skorumpovaných úradníkov. Páchateľov závažných trestných činov mali po poprave stiahnuť z kože a ich kože vystaviť na verejnosti. S ohľadom na krízu vyvolanú rodinkárstvom tchangskej manželky Jang Kuej-fej zakázal Chung-wu zastávať úradné funkcie všetkým príbuzným cisárovnej a manželky. Taktiež sa snažil obmedziť marnotratnosť palácových funkcionárov a obmedzil oficiálne bankety na štyri jedlá a jednu polievku (vzorec, ktorý moderní vodcovia vrátane Teng Siao-pchinga a Si Ťin-pchinga používali vo svojich vlastných kompaniach proti úradnému rozhadzovaniu).

Na eunuchov si dával pozor, uvedomoval si, že za ich ťažkú osobnú obeť sa im okrem možného vlastného obohatenia nedostáva takmer žiadnej odmeny. Aby znížil ich šance miešať sa do štátnych záležitostí, zakázal im vzdelanie a nariadil zabiť každého, kto sa začne miešať do politiky. Mali akurát strážiť hárem a „upratovať a zametať“.² Keďže však boli aj zamestnancami cisárskej telesnej stráže a tajnej polície, mali osobný prístup k cisárovi, čo im poskytovalo široké možnosti na vydieranie a ovplyvňovanie. Napriek všetkému Chung-wuovmu úsiliu o ich kontrolu zohrali eunusi veľkú úlohu pri konečnom páde jeho dynastie.

obraze talianskeho dvorného maliara Andreu Mantegna *Klaňanie sa troch kráľov (1500)*.

Dôvtipný diplomat a nebojácny objaviteľ Čeng Che uskutočnil sedem významných plavieb viac ako pol storočia pred vyplávaním Krištofa Kolumba.

Čeng Che naposledy vyplával v roku 1433, deväť rokov po Jung-leho smrti v boji proti Mongolom. Jung-leho 26-ročný vnuk, cisár Süan-te (obdobie vlády 1425 – 1435), poveril Čeng Cheho siedmou a poslednou plavbou. Učenci-byrokrati dvora, vždy nepriateľsky naladení voči eunuchom, sa sťažovali na výdavky spojené s plavbou a neskôr tvrdili, že stratili dôležité navigačné dokumenty, čím zmazali ďalšie výpravy.⁷ V nasledujúcom storočí sa do Východočínskeho a Juhočínskeho mora vrátilo pirátstvo. Námorný obchod síce pokračoval, ale ďalšie objavovanie sveta sa už nekonalo.

Süan-te vládol múdro a súcitne, dokonca nariadil opätovné trestné konania, v rámci ktorých z väzenia prepustili tisíce nevinných ľudí. Bol aj talentovaným maliarom zvierat a obdobie posledných desiatich rokov jeho vlády je známe vďaka výnimočnému modro-bielemu porcelánu a medeno-červenej podglazúre, ktoré sa

REPUBLICA

Veľké nádeje a zlomyseľné zrady

Napriek nádejam revolucionárov sa prechod k modernému národnému štátu neuskutočnil hladko. Imperialistické mocnosti stále okupovali kľúčové prístavy a požadovali odškodnenie, ktoré im slúbili Čchingovia. Vojenský velitelia a miestni mocipáni, ktorí boli postrachom slabých štátov od čias dynastie Čou, od začiatku ohrozovali centrálnu autoritu novej vlády. A ani korupcia na seba nenechala dlho čakať. Búrlivé a polarizujúce obdobie ranej republiky vyvolalo spoločenský, intelektuálny, kultúrny a politický vzruch, ktorý pripravil pôdu pre vzostup čínskeho komunizmu.

V posledných rokoch vlády dynastie Čching bolo vymenované národné zhromaždenie. Cieľom bol prechod ku konštitučnej monarchii do roku 1917. Po šoku z povstania vo Wu-chane v októbri 1911 nariadil súd zhromaždeniu vypracovať návrh ústavy a zvoliť premiéra. Jeho členovia vybrali Jüan Š'-kchaja, „pokrokového“ muža, ktorý kedysi uväznil cisára, ale nedávno viedol čchingskú armádu pri rokovaniach s revolucionármi vo Wu-chane a prostredníctvom svojich poradcov a regenta pomohol presvedčiť nového cisára, aby abdikoval.

Sunjatsen bol 1. januára 1912 inaugurovaný za dočasného prezidenta Čínskej republiky. Jeho revolučná aliancia sa zreformovala

na Nacionalistickú stranu alebo Kchuo-min-tchang (KMT). Hlavné mesto sa presťahovalo do Nan-ťingu, aby sa tak definitívne oddelila dynastická tradícia a aby sa znížila moc severných vojenských predstaviteľov, ako bol Jüan Š'-kchaj. Najmä jeho moc, lebo prezidentský úrad chcel pre seba. Vládna delegácia odcestovala na sever a chcela Jüana presvedčiť, aby nerobil problémy. Ukázal im, aké veľké problémy dokáže narobiť: vojaci sa prehnali Pekingom, rabovali, vraždili, zakladali požiare a zničili novú telefónnu ústredňu. Vo februári Sun odstúpil a Jüanovi sa splnilo jeho želanie.

Jüan Š'-kchaj, vojenský predstaviteľ, ktorý sa chcel stať cisárom, mal sklony k veľkoleposti – raz prišiel na zimné stretnutie so zahraničnými diplomatmi na červeno-zlatých saniach, ktoré ťahali sluhovia v redingotoch a cylindroch.

V apríli sa vláda z Nan-ťingu (s celým nadšením mingského dvora v čase Jung-leho) sťahovala späť do Pekingu. Ako dočasný prezident si Jüan Š'-kchaj zriadil rezidenciu a kancelárie v palácovom komplexe pri jazere Čung-nan-chaj, na území starého cisárskeho mesta. Postavil si dvojposchodovú vilu, ktorú vyzdobil napodobeninami zrkadiel a ozdobným nábytkom z obdobia vlády Ludovíta XIV. Do roka mal byť zvolaný nový parlament,

ktorého prezident mal byť zvolený v celoštátnych demokratických voľbách.

Tchang Čchün-jing bojovala za revolúciu na čele ženskej domobrany. Keď sa dozvedela, že voliť budú môcť len majetní a vzdelaní muži, vtrhla so svojimi stúpenkami do národného zhromaždenia a žiadala volebné právo pre ženy a vysvetlenie, prečo strana KMT vypustila rodovú rovnosť zo svojho programu. Ženy rozbíjali okná a kopali do strážcov. Jeden z denníkov uviedol, že Tchang Čchün-jing zakrútila jednému zákonodarcovi bradu a „svojimi jemnými rukami“ mu dala zaucho.¹ Hoci sa ich Sunjatsen snažil upokojiť neurčitými sľubmi, ženy získali plné volebné právo až v roku 1947.

Váše vzplanuli aj v otázke čínskeho jazyka. Na konferencii o zjednotení výslovnosti v roku 1913 sa stretli zástancovia severných dialektov s tými, ktorí chceli vytvoriť hybrid medzi severnými a južnými dialektmi alebo zvoliť za národný jazyk šanghajčinu alebo kantončinu. Keď severný delegát nesprávne interpretoval niečo, čo povedal šanghajský delegát, ako nadávku, udrel južana, čím dokázal potrebu jazyka, ktorému by všetci rozumeli. Nakoniec zvíťazili zástancovia modifikovanej verzie pekinského dialektu, teda mandarínčiny.²

Výsledky prvých volieb, vyhlásené v januári 1913, priniesli KMT jasnú väčšinu. Populárny mladý vodca strany Sung Ťiao-žen (1882 – 1913) bol na staničnom nástupišti v Šanghaji a chystal sa nastúpiť do vlaku do Peking, keď sa pred ním zjavil atentátnik ozbrojený revolverom Browning a zastrelil ho. Pátranie po objednávateľovi vraždy nikam nevedlo, keďže podozrivých vrátane niektorých osôb s väzbami na Jüana postretlo také nešťastie, že ich vo vlaku rozsekali na smrť šermiari. V máji Jüan Š'-kchaj vyhlásil KMT za buričskú organizáciu a zakázal jej členom vstup do parlamentu. Vojská verné KMT bojovali proti vojskám verným Jüanovi.

V roku 1914 Sunjatsen opäť utiekol do exilu, tentoraz do Japonska, aby unikol narastajúcemu chaosu, reorganizoval KMT a viedol odboj.

Jüan Š'-kchaj, ktorý nebol kresťanom, prezieravo požiadal amerických kresťanov, aby sa modlili za Čínu. Prezidenta Woodrowa

NOVÁ ÉRA SI ŤIN-PCHINGA

Vzostup vlčích bojovníkov

V roku 1980, keď Teng Siao-pching presadzoval obmedzenie najvyšších vedúcich funkcií v štáte na dve po sebe nasledujúce päťročné obdobia, vyhlásil, že nikto by nemal mať možnosť zastávať vysokú funkciu neobmedzene dlho. Do roku 2012 sa uskutočnili dva neprerušené cykly vedenia po desať rokov. Potom v roku 2018 Všečínske zhromaždenie ľudových zástupcov na základe pokynov KSCĽ zrušilo obmedzenie dvoch funkčných období. Si, podobne ako pred ním Mao a predtým cisári, mohol potenciálne vládnuť doživotne; ťažko vybojovaný systém usporiadaného nástupníctva bol porušený. Cenzori sa snažili vymazať z čínskeho internetu komentáre ako „Sme späť v dynastii Čching“.

Jedným z prvých krokov Si Ťin-pchinga, keď sa stal generálnym tajomníkom, bolo spustenie najambicióznejšej kampane proti korupcii za posledné desaťročia, v ktorej sa do siete dostali „tigre“ (vysoko postavení úradníci) aj „muchy“ (nízko postavení úradníci). Získala si širokú podporu verejnosti. Štátne médiá propagovali Si Ťin-pchinga ako prístupného, rovnostárskeho a praktického človeka, pričom sa často objavovali dychberúce správy o „tatkovi“ (alebo veľkom strýkovi) Si, *Si Ta-ta (Xí Dàdà) 习大大*, ako žije prostým

životom – napríklad ako si dáva „ľudové raňajky“ v podobe lacných žemlí s bravčovým mäsom v tuctovej a preplnenej pekínskej reštaurácii.

Si predstavil „čínsky sen“ o národnom omladení, v ktorom prosperujúca Čína zaujme svoje právoplatné miesto vo svete. Keď začiatkom roka 2013 populárne južanské noviny napísali, že čínsky sen by mal zahŕňať aj konštitucionalizmus – čo znamená, že aj KSCĽ sa podriaďuje zákonom –, urážlivý úvodník museli nahradiť úvodníkom s názvom „Sme bližšie k nášmu snu ako kedykoľvek predtým“.¹ KSCĽ zakázala univerzitám vyučovať „západné hodnoty“, ako sú občianska spoločnosť a univerzálne práva, alebo „historické omyly“, ako bola kampaň proti pravičiarom a kultúrna revolúcia, čím odsúdila kľúčové epizódy moderných čínskych dejín na to, čo Orwell nazval „pamäťovými dierami“.

Si Ťin-pching sa v roku 2012 stal prvým predsedom strany (a štátu), ktorý sa narodil po roku 1949. Od čias Maa tu nebol takýto kult osobnosti.

V roku 2016 vyhlásila KSCĽ Si Ťin-pchinga za „hlavného vodcu“, čo bola predtým pocta udelená Maovi, Tengovi a Ťiang Ce-minovi. Znamená to oprávnenú dominanciu, v dôsledku ktorej je pre ostatných ťažké namietať proti jeho rozhodnutiam. KSCĽ revidovala svoju ústavu a prijala „myšlienku Si Ťin-pchinga o socializme s čínskymi charakteristikami pre novú éru“ ako svoju „hlavnú ideológiu“.